

Günümüz Kırgız Toplumunda Sosyal Bir Sorun Olarak Kız Ala Kaçuu'nun (Kız Kaçırma) Arka Planı

Background of Bride Kidnapping As a Social Problem in Today's Kyrgyz Society

Ali ÜNAL *

Kız kaçırma, antropoloji ve sosyoloji literatüründe sıkça rastlanan, fakat tanımı henüz tüm açıklığıyla ortaya konmamış kavramlardan biridir. Kırgız destan ve masallarına da konu olan kız kaçırma uygulamasına, geçmişte çok nadir olarak rastlandığı iddia edilmesine rağmen günümüz Kırgız toplumunda, ister tek tarafın, isterse iki tarafın rızası olsun veya olmasın evlenme ve dolayısıyla yuva kurmak amacı ile meydana gelen toplumsal bir olay ve davranış olarak kabul görmektedir. Yapılan araştırmalar ve bilgiler dâhilinde toplumun %80'i kız kaçırmaya olumsuz yaklaşmasına karşın Kırgız toplumunda evliliklerin yaklaşık 4/1'inin kız kaçırma ile gerçekleştiği tespit edilmektedir. Bu yönüyle evlilik biçimin en yaygın uygulamasından biridir. Tarihsel süreç içerisinde kız kaçırmaların önüne geçmek için caydırıcı kural ve cezalar verilmesine, günümüz Kırgızistan Ceza Kanunu'nda suç teşkil etmesine karşın kız kaçırma ile yapılan evlilikler Kırgız toplumunun sosyal hayatında ve düşünce dünyasında geniş bir yer tutmaktadır. Söz konusu çalışmada, Kırgız toplumunda mevcut olan kız ala kaçuu uygulamasının tarihsel süreç içinde bugünkü toplumsal ve sosyolojik yönü ele alınarak geleneksel ve modern süreçler içerisinde kız ala kaçuunun toplumsal karşılığı, uygulamaları, nedenleri, sonuçları ve hukuki boyutu üzerinde durulmaktadır. Bugün gelinen noktada kamuoyunda gelenek olup olmadığı büyük tartışma konusu olan kız ala kaçuu olayının mevcut durumuna cevap aranmaya çalışılmaktadır.

* Arş. Gör. Dr., Kırgızistan-Türkiye
Manas Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
a.unal@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0002-0801-8446
Bişkek / KIRGIZİSTAN

* Res. Assist. Dr., Kyrgyz-Turkish
Manas University, Faculty of
Humanities, Department of
Sociology
a.unal@manas.edu.kg
ORCID: 0000-0002-0801-8446
Bishkek / KYRGYZSTAN

Anahtar Kelimeler:

Kırgız toplumu, kız ala kaçuu, aile, evlilik, suç ve gelenek.

Abstract

Kidnapping is one of the concepts that are frequently encountered in the literature of anthropology and sociology, but its definition has not yet been clearly revealed. Although the practice of kidnapping, which is also the subject of Kyrgyz epics and tales, was claimed to have been very rare in the past, in today's Kyrgyz society, it is accepted as a social event and behavior that occurs with the aim of getting married and therefore establishing a family, with or without the consent of one or both parties. According to the researches and information, it is determined that although 80% of the society has a negative approach to bride kidnapping, approximately 4/1 of marriages in the Kyrgyz society are realized by abduction. In this respect, marriage is one of the most common applications of the form. Giving deterrent rules and penalties in order to prevent abductions in the historical process; although it constitutes a crime in today's Kyrgyzstan Penal Code, marriages by kidnapping have a wide place in the social life and world of thought of the Kyrgyz society. In this study, the current social and sociological aspect of

Başvuru/Submitted: 17/05/2023

Kabul/Accepted: 17/07/2024

the practice of bride kidnapping in the Kyrgyz society is discussed in the historical process, and the social equivalent, practices, reasons, results and legal dimension of the bride's kidnapping in traditional and modern processes. At the point reached today, an attempt is made to find an answer to the current situation of the bride kidnapping incident, which is the subject of a great debate whether it is a tradition in public or not.

Keywords:

Kyrgyz society, bride kidnapping, family, marriage, crime and tradition.

Makale Bilgileri

Atıf: Ünal, A. (2024). Günümüz Kırgız Toplumunda Sosyal Bir Sorun Olarak Kız Ala Kaçuu'nun (Kız Kaçırma) Arka Planı. *Selçuk Türkiyat*, (63): 155-178. Doi: 10.21563/sutad.1297741

Etik Kurul Kararı: Etik Kurul Kararından muaftır.

Katılımcı Rızası: Katılımı yok.

Mali Destek: Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Telif Hakları: Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Değerlendirme: İki dış hakem / Çift taraflı körleme.

Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate.

Etik Beyan: sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com

Lisans: Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Citation: Ünal, A. (2024). Günümüz Kırgız Toplumunda Sosyal Bir Sorun Olarak Kız Ala Kaçuu'nun (Kız Kaçırma) Arka Planı. *Selçuk Türkiyat*, (63): 155-178. Doi: 10.21563/sutad.1297741

Ethics Committee Approval: It is exempt from the Ethics Committee Approval.

Informed Consent: No participants.

Financial Support: The study received no financial support from any institution or project.

Conflict of Interest: No conflict of interest.

Copyrights: The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

Assessment: Two external referees / Double blind.

Similarity Screening: Checked – iThenticate.

Ethical Statement: selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr

License: Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş¹

Evliliğin bir türü olarak kız kaçırma pek çok halkın sosyal hayatında ve düşünce dünyasında önemli bir yer tutmaktadır. Konu ile ilgili olarak kız kaçırma olaylarının bilinen en eski evlilik türü olduğu ve dünyada hemen hemen bütün halklarda var olduğunu idia edilirken, mevcut literatürlerde aile düzeninin ilkinin kız kaçırma usulüyle gerçekleştiği yönündeki bilgiler, kız kaçırma ile evlenmelerin tarihî süreç içerisinde evrensel bir evlenme olgusu taşıdığını ortaya koymaktadır. Evrensel bir kabulde birlikte kız kaçırmadaki nedenlerin ve uygulamaların farklılık gösterdiği bir gerçektir. Bu yönüyle kız kaçırma evrensellik ve yerellik boyutuyla birbirinden ayırmak mümkündür. Bahsi geçen yerellik toplumların kız kaçırmadaki âdetlerinde, geleneklerinde, hukuk sistemlerinde, destanlarında, düşünce dünyasında ve uygulamalarında kendini göstermektedir.

Kız kaçırma bazı sebepler dairesinde zamanla toplum tarafından kabul gören gelenek haline aldığı iddia edilebilir. Nitekim geleneğin oluşması, bir toplumun kendinden önceki kuşaktan devraldığı ve bir takım yöntemlerle daha sonraki kuşaklara eriştiği maddi ve manevi uygulamadır ve toplumların ortak mirası hüviyetindedir. Bu sebepten ötürü toplumların devamlılığı, toplumsal meşruluğunun kaynağı mahiyetindedir. Örf, adet, görenek ve töre gibi belli davranış kalıpları içinde gelenek kavramı kullanılmakla birlikte gelenek insanların sorgusuz sualsiz doğruluğuna inandıkları değer kalıbı olarak yansımaktadır (Yılmaz, 2005, s. 40). Diğer açıdan gelenek, alenen ya da zımnen kabul görmüş kurallarca yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle dogal bir süreklilik anıtırır şekilde tekrarlara dayanarak belli değeri ve davranış normlarını aşılama çabası bir pratikler kümesidir (Hobsbawm, 2006, s. 2).

Gelenekten bilimçili olarak kurtulmak istendiğinde dahi birçok geleneksel unsurun farkında olmadan insan davranışında şekil değiştirerek yaşamaya devam ettiği görülmektedir (Yılmaz, 2005, s. 51). Halkın uzun bir geçmişi olduğunu sandığı pek çok geleneğin aslında görece yakın dönemlere ait icatlar olduğu anlaşılmaktadır (Marshall, 1999, 258-259). Eski gibi görünen ya da eski olma iddiasındaki geleneklerin kökenleri çoğu zaman yakın geçmişe dayandığı gibi, bazen bu geleneklerin icat edilmiş oldukları bir gerçektir (Hobsbawm, 2006, s. 1).

Gelenek yayıldığı alalarla bulduğu ve temel ilkelerine ters düşmeyen çeşitli değerleri kendi bütünlüğü içinde içselleştirerek içinde olumlu çarpışmalar uyandırmaktadır. Yeni bir gelenek içine giren toplumlar eski geleneksel değerlerini bütünüyle değiştirmemektedir. Aynı gelenek farklı topluluklarda ırklarda farklılık gösterebilmektedir. Gelenek bütünüyle ortadan kalkmamakta yeni karşılaştığı geleneğin egemenliği altında yaşamaya razı olmaktadır (Yılmaz, 2005, s. 46).

Günümüzde Kırgız toplumunda geçerlilik gösteren kız kaçırma olgusunun gelenek mi yoksa suç mu olduğu noktasında tam bir çözümleme yapılamadığı ve uygulamanın

¹ Bu çalışma, 07-09 Ekim 2021 tarihinde Kırgızistan/Bişkek'te düzenlenen Uluslararası Aile ve Değerler Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

açıklığa kavuşturulduğu görülmektedir. Gelenekle ilgili çıkarılmalardan hareketle bahsi geçen duruma izah getilemeye gayret edilmektedir.

Kız kaçırmanın ortaya çıkışı ve işleyişi de ayrı merak konusudur. Konula ilgili olarak Friedrich Engels (1998, s. 56) evlenme için kız kaçırılmaların en eski uygulamalardan biri olduğu, bunun da *iki başlı evlilik* biçimi altında kendini gösterdiğini belirtir (Koconaliev, 2000, s. 141). “Kız kaçırmanın çoğunlukta ve usulden olduğu birçok yerde bile sınıflar yasası büyük bir dikkatle gözetilir” der (Engels, 1998, s. 55).

Fannina W. Halle 1938 yılında adam kaçırma uygulamasını tanımlarken Orta Asya’daki kız kaçırma vakalarının daha yaygın ve şiddet içeren bir uygulamanın “simgesel kalıntısı” olduğunu iddia etmektedir (Russell vd., 2005, s. 19).

Lev Yakovleviç Şternberg;

“İki başlı evlilik ortaya çıktığı andan itibaren kızların kaçırılması ve satın alınması başladığı, asla ve hiçbir yerde fiili olarak bir evliliği tamamlamanın düzenli bir yolunu kız kaçırma zorlanmadığını, her zaman sadece ek, olağanüstü bir evlilik biçimi olduğunu” kaydetmiştir (Şarşenova, 2011, s. 150).

Abram İsaakoviç Perşits çalışmalarında kaçırma yoluyla evlilik biçiminin, sözleşmeye dayalı evlilik biçiminden önce gelen en eski uygulama olduğuna dikkat çekmektedir (Şarşenova, 2011, s. 150). Perşits, halkların birçoğunda satın alınmış bir evlilik hâlâ hüküm sürmektedir ve gelinin parasını damadın babası ödemektedir (Perşits, 1982, s. 122) derken birçok kişinin gözünde kız kaçırma olayının varlığı bile, kız kaçırmanın en eski ve bir zamanlar bilinen tek evlilik biçimi olduğunu söylemek için yeterli olduğunu dünyanın hemen hemen tüm halklarının geleneksel evlilik biçimi olduğunu iddia eder. Evlilik biçimlerine ilgi bir asırdan beri, bilimde, kurguda, insanlığın geçmişiyle meşgul olanlar arasında, bu biçimlerin en eskisinin kız kaçırma olduğu, ancak daha sonra açık bir sözleşme biçimine yol açtığı inancı hâkimdir görüşündedir. Tercih edilen evlilikler sistemi, özgür evlilik seçimine ve dolayısıyla kız kaçırma çok az yer bıraktığını ileri sürer (Perşits, 1982, s. 126).

Kırgız toplumu ile ilgili kız ala kaçuu uygulamasının ortaya çıkışıyla ilgili olarak Tursunov ve Abdıladaeva, “kız ala kaçuu”nun temelinde düşman ve rakipleri yok etmek için erkeklerin komşu kabilelerden evlenme çağındaki genç kızları kaçırdığı ve boylarını çoğaltma amacı güttüğünü ileri sürerken kız kaçırmanın Kırgızların eski tarihine bu şekilliyle oluşmuş olabileceğini savunur (Russell vd., 2005, s. 191; İvaşenko, 2012).

Konu ile ilgili Saul Abramzon ise:

“Kız kaçırmanın tarihsel yönü, Kırgızların eski tarihine kadar uzanabilir, ancak erkekler, komşu kabilelerden kendi boylarını büyütme için evlenme çağına ulaşmış genç kızları sadece iç savaşlar sırasında kaçırdılar. Barış zamanında, evlilik amacıyla bir kızın kaçırılması o dönem için nadir görülen bir olaydır (Abramzon, 1990, s. 245) der.

Ayrıca kız kaçırmanın temelinde yedi nesle dayalı (ceti muun) akrabalık sistemi etkin olduğu iddia edilebilir. Zira aynı boya mensup erkek ve kızın evlenemediği, erkeğin başka bir boydan eş aramak zorunda kaldığı bir sistem söz konusudur

(Koconaliev, 2000, s. 141). Bu yönüyle yedi nesle kadar kan bağı olanların (baba soylu) aynı soydan (tek) geldiği, akraba (tuugan-bir tuugan) sayıldığı ve aile (üy bülö) olarak tanımlandığı Kırgız toplumunda bu bağ içinde bulunanların evlilikleri yasaklanmıştır. Bu durum kız kaçırma ile evliliklere gerekçe oluşturmuş olabilir. Bunda şüphesiz evlenecek kızların sınırlı olması, evliliğin boy dışından biriyle yapılma zorunluluğu, boylar arasındaki rekabet ve kavgalar, kanı yenileme arzusu, demografik kaynakları düzenleme ihtiyacı etrafında cereyan eden kız kaçırılmalarda yedi nesle kadar evlilik yaşağı etkilidir (Ünal, 2019, s. 190-191).

Kız kaçırma, evlenmek isteyen gençlerin, farklı sınıf statüleri gibi maddi veya sosyal nedenlerle evlilikleri ebeveynleri tarafından onaylanmadığında veya ebeveynlerinin evliliklerini başkaları ile yapmış olması gibi durumlarda evlenmelerine izin veren bir uygulamadır (Russell vd., 2005, s. 192).

Bilimsel çalışmaların ilk aile düzenlemesinin kaçırma yolu evlilik yöntemi ile gerçekleştiğini ve kız kaçırma yöntemi ile evlenmenin tarih boyu evrensel bir evlenme şekli olduğunu göstermektedir (Abay, 2002).

1. Kavramsal Olarak Kız Kaçırma

Kavram olarak kız kaçırma olayı farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bunun başında evlilik çağına gelen kızın baba evinden dünür gönderip istemeden zorla veya çeşitli hile yollara başvurarak, kandırarak götürmektir; evlenme çağında olan bir kızla erkeğin tek veya iki taraflı olarak ailelerine danışmadan yuva kurma teşebbüsüdür; evlenme çağında olan kızın istek ve rızası olmadan, bazı hallerde bir kadının bekar veya dul bir erkek tarafından zorla kaçırılarak evlenmesi anlamına da gelir. Ayrıca bir kız ya da kadının zor, tehdit ya da hile yoluyla ve şehvet duygusu ya da evlenme amacıyla kaçırılması ya da bir yerde alikonulmasıdır (Tezcan, 2000, s. 42).

Kız kaçırma ile ilgili bir takım temel kavramlar oluşmuştur. *Kaçışma*, zora başvurmadan da kız kaçırma değildir. Özellikle kız ve erkeğin anlaşarak birlikte kaçması, kaçışma olarak nitelenir. *Oturakalma* kızın, erkeğin evine kendiliğinden gelip yerleşmesi durumudur. Kızın sevdiği gence ailesi tarafından verilmeyince bu yola başvurduğundan bahsedilir. Bir diğer kavram ise *dezmal kaçırma*dır. Kız yerine, ona ait bir şeyin kaçırılması geleneği olarak kendini gösterir. Bu gelenek, kızı kaçırmakla eş tutulur. *Kız çekme* âdeti ise kızı isteyip de alamayan erkek tarafının, kızı dışarda çalışırken veya herhangi bir yerde zorla çekerek götürmesidir. *Peşe gitme* âdeti kızın kendi isteğiyle ve ailesine karşı tavır olarak anlaşmalı bir biçimde erkekle birlikte kaçmasıdır. Peşe gitme olayı, kimse engellemeye kalkmasın diye gece gerçekleşir.

Kırgızca'da *ala kaçuu* olarak ifade edilen kız kaçırma, erişkin bir kızın kendi rızasıyla veya rızası dışında anne, babası veya akrabalarından gizli olarak götürülmesi (Akmataliyev, 2010, s. 72) anlamına gelir. Kırgız toplumunda kız kaçırma ile ilgili olayların kaçırma, kaçışma, peşe gitme şeklindeki temel kavramlar etrafında gerçekleştiği söylenebilir.

Kırgız toplumunda kız kaçırma türlerine bakılacak olursa bugün dahi Kırgız toplumunda varlığını sürdüren *ala kaçuu* uygulamasının bazı araştırmacılar tarafından kıstaslar çerçevesinde sınıflandırılmaya çalışıldığı görülür. Kız kaçırma evlilik

türünden biridir ve kaçırarak evlenme biçimini oluşturur. Bu uygulamanın 3 yönü bulunmaktadır. İlki *zorla* kız kaçırmadır: Burada kız ve yakınlarının tasarrufu ve iradesi söz konusu değildir. Bu usule çok geleneksel Kırgız toplumunda bu uygulamaya nadir olarak başvurulur. Zira zorla kız kaçırmalar boyların arasında kavga ve çatışmalara, öç almalara dönüşebilir. Günümüzde ise bu uygulama erkeğin hiç tanımadığı bir kızı görüp beğenmesi halinde alıp zorla kaçırma şekline dönüşmüştür. Her iki durumda önemli olan kızın bilinip tanınması değil, hem ailesi hem de kendisi tarafından tasvip edilmeyen bir şekilde ve istek dışı olarak kaçırılmasıdır (Eşmatov, 2008, s. 37; Polat, 2019, s. 144).

İkinci olarak yakınların ve akrabaların karşı çıkmasına rağmen *kızın rızasıyla* yapılan kız kaçırmadır (Şarşenova, 2011, s. 150). Buna ataerkil dönemde ailenin acımazlığına ve kayıtsızlığına karşı bir tavır olarak başvurulur. Kızın kendiliğinden kaçması veya kandırılarak kaçırılması da bu uygulama içerisinde yer alabilir zira burada kızın rızası söz konusudur.

Üçüncüsü ise *yalancıkta veya düzmece kız kaçırmadır*. Dünürlerin tasarrufuyla gerçekleşir. Temel gaye düğün masraflarını minimize etmektir (Karatayev ve Eraliyev, 2005, s. 273; Sıdkova, 2014, s. 8-9). İbn Fadlan X. yüzyılda Oğuzlarda kalın² ödendikten sonra kızın müstakbel kocası tarafından yalancıkta kaçırdığından bahseder (Tezcan, 2000, s. 30; Rasonyi, 1993, s. 56). Kırgızlarda yalancıkta veya düzmece olarak yapılan kız kaçırmaların Oğuzlarla bir bütünlük gösterdiği söylenebilir.

2. Kız Kaçırma ve Kaçışmaların Başlıca Sebepleri

Kız kaçırma ve kaçışmaları belli sebepler dairesinde ele alacak olursak Tezcan (2000, s. 41-48; Perşits, 1982, s. 121) konu ile ilgili olarak kız kaçırma veya kaçışma olayını birtakım sebeplere dayandırmaktadır. Bunun başında ekonomik, toplumsal, biyolojik, psikolojik, intikam alma duygusu ve kız kaçırmanın küreselleşmesi gibi nedenler bulunmaktadır.

Ekonomik sebepler: Ailelerin toplumsal ve ekonomik durumu, toplumdaki konumu ve saygınlığı her zaman birbirine denk düşmeyebilir. Erkek tarafın maddi olarak yetersiz olmasına rağmen kız tarafın bunu bildiği halde erkek tarafından yüksek meblağda *başlık parası* ve hediye talep etmesi kız kaçırma gerekçesidir. Buna rağmen kız kaçırma olayı sonrasında kızın ailesinin kızlarını geri alarak evlenmelerine izin verilmediği bazı durumlarda başlık parası daha da yükseltilebilmektedir. Ekonomik sebeplerin bir diğerini *düğün masrafları* oluşturmaktadır. Düğün süreçlerinin uzun ve külfetli olması düğün sırasındaki âdetler erkek tarafını maddi olarak zorlamaktadır. Dolayısıyla bunu masrafları göze almayan erkek tarafından kız kaçırma makul bir yol olarak görülmektedir. *Toplumsal sebepler* için aile içinde yaşanan *geçimsizlik* gösterilebilir. Üvey anne/baba ile yaşanan geçimsizlik sonucunda genç kız kaçma ve kaçışmayı bir çıkış olarak görebilmektedir. Daha iyi bir hayat arzunda olan gençlerin huzur arayışları sonucunda kaçma veya kaçışma arayışları gösterilebilir. *Aileler ve/veya köyler arasında geçimsizlik* iki grup arasında yaşanan problemler dolayısı ile ailelerin intikam almak amacı ile birbirlerinden kız kaçırması, yahut birbirine düşman olmuş aileler

² Kalın: Başlık parası.

veya köylerden bir erkeğin buradan biriyle evlenme isteği sonucunda kaçırma gerçekleşebilir. Kızın erkeği sevmesi halinde gönüllü kaçma söz konusudur. Böyle olmasına rağmen düşman aile veya köyler arasında hasımlık devam edebileceği gibi bu evlilik iki tarafın barışmasına da vesile olabilir. *Halkın teşviki*, geçmiş yıllarda kaçarak evlenmiş ya da aynı deneyimi yaşamış olan kişilerin çıkış yolu bulmakta zorlanan gençlere vermiş olduğu cesareti buna örnek gösterilebilir. Fakat bazı durumlarda iki ailenin arasının açılmasını isteyen tarafların gençleri bu yöne sevk ettiği de görülmektedir. Köy halkı veya erkeğin yakınları kız kaçırmaya erkeğin hazırlığını duyduğu veya sezdiği zaman erkeği teşvik etmekten geri durmaz. *Biyolojik sebepler*: Cinsel ihtiyaçların tahmin edilmemesi kız ve kadının kaçırmaya veya kaçışmasına neden olabilir. Özellikle evlenme yaşı geçen erkek ve kızların kaçışmak için fırsat kolladığı anlaşılır. Şehvet duygusu ve cinsel ihtiyaçlar kaçma ve kaçışmadaki temel unsurdur. Evli kadın ve erkeklerin biyolojik sebeplerden ötürü kaçışmalarına da rastlanır. *Psikolojik sebepler*: Söz konusu olan genç kıza bulunduğu yerde *birçok talibin olması* sebebi ile bu pozisyonda bulunan kişilerin diğerlerinden önce sonuca varmak amacıyla kızı kaçırmayı, nişanlı olan kızın nişandan vazgeçirilerek *başka kimse ile evlendirilmek istenmesi* genç kızın eski nişanlısı ve yeni nişanlısı arasında yaşanan kıskançlık vb. durumlar sonucunda her iki tarafın şeref ve namuslarını korumak amacı ile kızı kaçırmak istemeleri, *kendisinden yaşlı olan bir kişi* ile ailesinin zorlaması sonucu evlendirilecek olan kızın bu durumdan kurtulmak için kaçması, *Beşik kertiği/kertmesi* gibi durumlarda kişilerin evlilik yaşları gelmeden kaçışarak evlenmesini veya beşik kertiği bulunan bir kızın başkası tarafından kaçırmaya bu duruma örnek gösterilebilir. *Hukuksal boşluklar* ve adli organların verimsiz çalışması; *Güvenlik güçlerine* olan itimatsızlık olarak sıralamak mümkündür.

Kırgız toplumunda kız kaçırma ve kaçışma olayını sebepler dairesinde yorumlayacak olursak *ekonomik sebepler* arasında kalın olarak bilenen başlık parası ve düğün masraflarından kurtulmak ilk sırada gelir. Kırgız toplumunda yaygın bir olgu olan *toplumsal sebepler* içinde halkın teşviki ve desteği kız kaçırmalarda önemli yer tutar. Ayrıca aileler arasında karşılıklı anlaşma da kız kaçırmaya yol açabilmektedir. *Biyolojik sebepler* bağlamında kızın hamile olması kaçırmaya gerekçesi olarak görülmektedir. *Psikolojik sebepler* kapsamında kızın başka biriyle evlendirilmek istenmesi kız kaçırmaya ortam hazırlamaktadır. Erkeğin herhangi bir kızla görüşmemiş olması ve utangaç olması yakınları tarafından kendisi için kız kaçırma girişiminde neden alabilmektedir. Bunun dışında kızdan hoşlanma ve beğenme Kırgızlar arasında kaçırmaya başlıca sebebi olarak kendisi gösterir. *Hukuksal boşluklar* ve güvenlik güçlerinin olaylara duyarsız yaklaşımı, toplum tarafından kabul gören geleneksel yaklaşımlar ve bakış açıları kız kaçırmalara sebep oluşturmaktadır (Ünal, 2016, s. 239; Ünal, 2015, s. 264-278, 418-420).

Tarihî süreç içinde eskiden zorla veya kasti olarak kızın isteği ve gönlü olmaksızın kaçırmalara çok seyrek rastlanırken özellikle bağımsızlık sonrası Kırgız toplumu tarafından zorla kız kaçırmalar doğal bir olay olarak görülmeye başlanmıştır. Toplum nazarında kız kaçırmalar suç mu gelenek mi noktasında tartışılmaktadır.

3. Kız Kaçırılmaların Düünden Bugüne Kırgız Toplumunda Karşılığı

Kırgız toplumunda kız kaçırma olayı sosyal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun kız kaçırma ile ilgili tavrını ortaya koymak adına mevcut sosyolojik verilerden, tarihi süreçlerden, etnografik, folklorik kaynaklardan ve bugün basına yansıyan söylemlerden hareket edilerek duruma açıklık getirilmektedir.

Kırgız toplumundaki kız kaçırılmalara ve evliliklere ilişkin farklı uygulama ve düşünceler yer almaktadır. 1893 yılındaki Tokmok *erece*³sinde: “Hiç kimsenin anlaşma kapsamında başlık parası ve sıradan hediyeler ödemedene kendine bir gelin alma hakkı yoktur” (İsmailova, 2019, s. 232) ibaresi yer alır. Dolayısıyla başlık parası vermeden evliliklerin yapılamayacağı açıkça belirtilmektedir.

5 Mayıs 1907'deki Prjevalskiy *erecesine* yansıyan bilgide, geçmişte bir kadının kaçırılması, özgürlüğüne ve haysiyetine karşı bir suç, ayrıca ebeveynlerinin haysiyetine yönelik bir ihlal ve hakaret olarak kabul edilmiştir (İsmailova, 2019, s. 232; Kariev, 2022, s. 627-631).

1886 yılındaki arşiv kaynağında *evlenme düşüncesiyle zorla kız kaçırma ancak ebeveyn izni olmadan yapıldığında suç olarak kabul edilmekteydi* bilgisi bulunur (İsmailova, 2019, s. 230). Nişanlı bir kızın veya evlenmemiş bir kızın rızasıyla kaçırılması durumunda, ebeveynlerin talebi üzerine, damattan başlık parasına ilaveten ek olarak para cezası alınır. Aynı zamanda, eski zamanlarda toplumun böyle cüretkâr bir davranış için genç bir adamı ciddi şekilde cezalandırdığına dikkat çekilir. Nişanlı bir kızı veya evlenmemiş bir kızı kaçıran kişinin taşlanarak öldürüldüğü veya Burana Kulesi'nden (Burana Munarası) atıldığına dair bilgiler mevcuttur (Karimova ve Kasıbekov, 2003). Görünüşe göre, geçmişte bir kadının kaçırılması, özgürlüğünün ve onurunun ihlali, ayrıca ebeveynlerinin onuruna tecavüz ve tüm aileye hakaret olarak kabul edilmiştir (Koconaliev, 2000, s. 141).

Kırgız yaşamında kızın kaçırılarak evlenmeye zorlaması büyük boylar ve uruglar arasındaki çekişme ve kavgaların kaynaklarından biri olmakla birlikte “Adam kaçırmanın bedeli *barımta*⁴ iken kız kaşımının bedeli *ayıp* olarak ödetilmektedir (Ünal, 2021, s. 58). Özellikle kızın zorla kaçırılması rezillik ve büyük ahlaksızlık olarak görülmektedir. Zira kızın kaçırılması ve namusu sadece anne babanın meselesi değil boyun tamamının onur ve namusunu ilgilendirmektedir. Günümüzde kız kaçırılmaların basit düşünce ve ahlaksızlığın ürünü olduğu belirtilmektedir (Kasımbekov, 2010, s. 7).

Kız kaçırma uygulamasına Kırgızların *Olcobay İle Kişimcan* adlı destanında da rastlanır. Kişimcan'ın ağası Kudakenin Olcobay ile Kişimcan'ın evlenmelerine karşı çıkması sebebiyle bu gençlerin kaçarak birlikte olmayı tercih ettikleri görülür (Olcobay Menen Kişimcan, 1997, s. 287-289). Orta Asya halklarına ait hikâyeye ve destan gibi folklorik kaynaklarda da birbirini seven gençlerin bir araya gelmesinden rahatsız olan

³ Erece: Sözlü olarak aktarılan geleneksel örfi hukuk sistemi, hukuk kodifikasyonu denemesi olarak, özellikle kurultaylardaki her konu ile ilgili kararlar, “kural” anlamına gelen “Erece” adı altında kayda geçirilmiştir. Örfi hukuk kodifikasyonudur (Kariev, 2022, s. 626-632); Belli bir esasa dayanan hüküm ve düzendir (Akmataliyev, 2010)

⁴ Barımta: Misilleme soygunu; intikam veya zararın tazmini; rehin alma (Akmataliyev, 2010; Yudahin, 1965).

ve onu istemeyen anne baba veya akrabalara sıkça rastlanır. Ak Möör, Aksatkın İle Kulmurza, Kız Cibek, Tahir İle Zuhra, Leylâ İle Mecnun buna örnek teşkil eder (Akmataliyev, 2000, s. 53; Ünal, 2016, s. 238-239).

Sovyetler Birliği döneminde Kırgızistan'da parti örgütleri tarafından kadına yönelik feodal zenginlik olgusu olarak bilinen küçük yaşta kızların evlendirilmesi, eğitimden mahrum bırakılması, başlık parası karşılığında verilmesi, kız kaçırma, ülkenin bazı reyonlarında rastlanan çok kadın alma gibi geçmişteki âdetlere karşı amansız ve acımasız bir mücadele verildiğinden bahsedilir. Bu mücadelede en büyük rol şehirlerde, işyerlerinde, kolhozlarda ve sovhozlarda oluşturulan toplumsal kadın kurullarına ait olduğu anlaşılmaktadır (Abramzon, 2013, s. 379).

Sovyet döneminde kız kaçırmalar ve kaçışmalar, genç erkek ve kızların eşitlik ve evlilik düşüncesini ebeveyn kontrolü dışında, bağımsız tatbik etmeyi istemiş ve bu eylemi kız kaçırmanın eski biçimini taklit ederek meşrulaştırmayı seçmiştir (Russell vd., 2005, s. 192). Sovyetler döneminde özellikle Kırgızistan'da bir kızın, evlenmek amacıyla sembolik olarak kaçırlmasına rastlanır. Ebeveynlerin çeşitli nedenlerle (erkeğin tanınmaması, yoksul olması, başlık parası ödeyememesi, basit bir işçi vb.) kızların kendi isteğiyle evlenmesini reddettiği durumlarda gerçekleştirilir (Koconaliev, 2000, s. 143).

Sovyetler döneminde yapılan çalışmalara ilişkin Abramzon:

"Evliliğin bir diğer türü olarak "kız ala kaçuu" (kız kaçırma) geçmişte çok nadir görülür. Tyan Şan'da yaptığımız mülakat sırasında verilen cevaplarda, söz kesilen kız için kalın ödemede maddi sorun çıkması halinde, baştan biraz ödeme yapılır daha sonra kızın onayı alınarak kız kaçırlır. Akabinde erkeğin babası kızın babasına giderek özür ve af dilemek durumundadır. Bu "aldına düşüü" (önüne düşme) olarak adlanır. Ortak akılda buluştuktan sonra damadın anne babasına gelin kızın annesi giderek kızın çeyizini götürür." der (Abramzon, 2021, s. 220).

Acike Cumagulov'un topladığı bilgilere göre damadın akrabaları saygın kimseler olduğunda, bu kimselerin onu desteklediğinde, erkeğin dünürçüleri (cuuçı) kızı isteyip verilmediğinde, kızın anne babasının bu evliliğe karşı çıktığında gönüllü kız kaçırma zorunlu hal alır. Kız kaçırma adet üzere kızın oluru ve rızası alınarak gerçekleşir (Abramzon, 1990, s. 245; Cumagulov, 1960, s. 142-143).

Sonuçta kızın rızası olmasına karşın anne babasının evliliğe razı olmaması (Kislyakov, 1967, s. 101; Cumagulov, 1960, s. 32; Fielstrup, 2002, s. 17) yahut aksine anne babanın razı olması kızın evliliği tasvip etmemesi (Moldokulova, 2016, s. 18), dünürçü olunan kızın kalınının ödenmesinde sorun yaşanması (bu durumlarda kalının bir miktarının ödenmesi kız ile anlaşarak kaçırlması) (Abramzon, 1990, 245), kız babasının dünürlerle anlaşması kalının bir kısmını aldıktan sonra, sonrasında kızı başka birine vermek istemesi (Fielstrup, 2002, s. 17), bazen düğün masraflarından kurtulmak için kız kaçırma tevesül edilmektedir (Kislyakov, 1967, s. 101).

Geleneksel olarak kız kaçırmaların çoğunlukla kızın onayı ve oluru dâhilinde gerçekleştiği görülmektedir.

Sovyetler Birliği ve özellikle sonrasında kız kaçırılmaların yaygın hale başladığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından yapılan araştırma⁵ kapsamında Kırgızistan'da evliliklerin 5/1'i (%22,1) kız kaçırma ile gerçekleşir (bu kaçırılmalar kızın isteği ve isteği dışında yapılan zorla kaçırma). Kızın istediği dâhilinde yapılan kaçırılmalar %16,3 iken kızın isteği dışında yapılan kaçırılmalar %5,8'dir. (UNFPA, 2016, s. 23). Konu ile ilgili diğer araştırmada⁶ evliliklerin % 25,3'ünün kız kaçırma ile gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Ünal, 2015, s. 417).

Tablo 1: Bölgelere Göre Kız Kaçırma İle Yapılan Evlilikler (UNFPA, 2016, s. 29)

Bölgeler	Kız kaçırma ile yapılan evlilikler %	Kızın isteği/rızası dâhilinde kaçırılmalar %	Kızın isteği/rızası dışında zorla kız kaçırılmalar %
Batken	13,1	9,7	3,4
Calal Abad	28,4	25,8	2,6
Isık Göl	44,9	27,2	17,7
Narın	30,6	10,0	20,6
Oş	20,2	14,8	5,4
Talas	59,8	50,1	9,7
Çüy	14,2	9,9	4,3
Bişkek şehri	8,3	5,9	2,4
Oş şehri	14,2	10,9	3,3

Kız kaçırma ile yapılan evliliklerde %59,8 ile Talas bölgesi ilk sırada gelir. Bunu %44,9 ile Isık Göl bölgesi takip eder, ilk sırada gelir. %8,3 ile Bişkek şehri kız kaçırarak yapılan evliliklerde en son sırada yer alır. Kızın isteği/rızası dışında zorla kız kaçırılmalar sonucunda yapılan evliliklerde %20,6 ile Narın bölgesi ilk sıradadır. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından yapılan araştırmanın bulgularından hareketle Kırgızistan'da kız kaçırma ile yapılan evliliklerin 4/1'nin (%5,8) kızın isteği dışında kaçırma sonucunda gerçekleşen evlilikler olduğunda ileri sürülebilir. Kız kaçırma ile yapılan evlilikler kentte göre kırsalda daha fazladır. Kaçırılma maruz kalan kızlar çoğunlukla ilkokul mezunu, eğitimsiz ve yoksul aile çocuklarıdır.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu araştırmasına göre kız kaçırılmaya büyük çoğunluğu (kadınların % 81'i ve erkeklerin % 78'i) olumsuz yaklaşmaktadır. % 5'i kız kaçırılmaları desteklerken % 12'si çekimser kalmıştır (UNFPA, 2016, s. 102). Kız kaçırılmaların desteklenip desteklenmediği noktasında bir diğer çalışmada katılımcıların %65,5'i kız kaçırılmaya olumsuz yaklaşırken %7'si kız kaçırarak yapılan evlilikleri onaylamaktadır. %25,5'i ise kısmen desteklediğini belirtmektedir. %2'sinin çekimser kaldığı anlaşılmaktadır (Ünal, 2015, 420). Farklı bir çalışmaya kız kaçırılmaların %85'i suç, %15'i

⁵ 2015-2016 yılları arasında yürütülen "Koomdun Genderdik Maselelerdi Kabıl Aluuusu" konulu araştırma ülke genelinde yapılmıştır. Araştırmanın hedef kitlesi 18 yaş üzeri erkek ve kadınlardır. Araştırmada tabakalı çok aşamalı küme örnekleme kullanılmıştır. 5950 hane ile görüşme sağlanmıştır (UNFPA, 2016).

⁶ Konu ile ilgili diğer bir araştırma 2013 yılında Ali Ünal tarafından gerçekleştirilen "Zamanbap Kırgız Üy-bülösünün Salttik cana İnnovatsiyalık Maseleleri Sotsiologiyalık Taldoo" konulu doktora tezinin saha çalışmasıdır. Kırgızistan genelinde 1200 aile ile yapılan anket çalışmasında tesadüfi örnekleme tekniği kullanılarak Kırgız ailesine dair veriler yer almaktadır (Ünal, 2015).

gelenek olarak belirtilmektedir (Sıdıkova, 2014, s. 31). Bahsi geçen çalışmalardan hareketle Kırgız toplumunun büyük çoğunluğu kız kaçırmalara karşıdır denilebilir. Bununla birlikte doğrudan veya dolaylı olarak kız kaçıran yapılan evliliklere karşı olmayan kesim de bulunmaktadır. Kız kaçırmanın suç olduğu bilinmektedir.

Mevcut çalışmada kız kaçırmaların başlıca sebepleri arasında kızın başka biriyle evlenecek olması (%30), kızın kendisiyle evlenmeyeceğini düşünmesi (% 24), kızla görüşmeye erkeğin cesaret edememesi (%21), başlık parası verecek durumu olmaması (%18), anne babası ve yakın akrabalarının kız kaçırmayı teşvik etmesi (%19), erkekler özellikle kızla tanışırken ki zorluklar ve başlık parası verme imkânı olmaması (%21) üzerinde durmaktadır (UNFPA, 2016, s. 102). Diğer çalışmada kızın kaçırılmasındaki başlıca sebebi katılımcıların %8,4'ü başlık parasının yüksek olması, %33,2'si erkeğin kızı beğenmesi, %28'i kız ve erkeğin birbirini sevmesine karşın ailelerin izin vermemesi, %12,4 kızın başka birine verilmesi, %8 düğün masraflarının fazla olması, %7,9'u gelenek olarak görmektedir (Ünal, 2015, s. 421).

Tablo 2: Bölgelere Göre Kız Kaçırmadaki Başlıca Sebepler? (Ünal, 2015, s. 422)

Bölgeler	Çüy %	Oş %	Isık Göl %	Calal Abad %	Talas %	Narın %	Batken %
Başlık parasının yüksek olması	10,3	13,6	2,4	9,8	3,7	1,8	5,2
Erkeğin kızdan hoşlanması/beğenmesi	32,0	26,1	38,6	31,5	38,1	43,2	32,8
Kız ve erkeğin birbirini sevmesine karşın ailelerin izin vermemesi	25,8	31,4	29,0	27,5	29,1	27,8	34,5
Kızın başka birine verilmesi	12,2	10,0	12,6	13,4	12,7	12,4	17,2
Düğün masraflarının fazla olması	10,8	8,2	2,9	7,8	7,5	4,7	6,9
Gelenek olarak görülmesi	6,3	8,9	9,7	9,3	8,2	7,7	1,7
Diğer	2,7	1,8	4,8	0,7	0,7	2,4	1,7

Evlilik yapanların yüksek oranının kız kaçırma sonrasında tanımadığı bir kişiyle evlenmek zorunda kaldığı ileri sürülebilir. Bunun dışında bazı özel nedenler, ekonomik ve sosyal gerekçeler de buna sebep gösterilir. Katılımcıların özellikle kız kaçırma ile evlilik yapanların kız kaçırmayı geleneğe dayandıran anlayıştan uzak olduğu da söylenebilir. Buna kız kaçırma sebebi olarak geleneğin son sırada yer tutması misal gösterilebilir. Tarihi süreç içinde geleneksel bir yapı olarak kaynaklarda yer edinen ve benimsenen kız kaçırma bugün gelinen noktada *talap tonoo* (hırsızlık, yağma) olarak ifade edilebilecek acıklı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Kız Kaçırmaya Hazırlık ve Mekân

Kız kaçırma veya kaçışmalarda önceden bir hazırlık evresi ve planı gerektiren bir olaydır. Bu olayın gerçekleşmesi, çoğu kez bir kısım araçların ve yardımcıların katkısı ile sağlanmaktadır. Araçlar genellikle yaşlı kadınlar ve *cengeler*dir. Kız ve erkeği tanıştırmak, birbirlerine ısındırmak, kaçırma durumunda saklanacak yer hazırlamak ve saklayacak aileleri önceden saptamak, bu kimselerin başlıca görevleridir.

Kaçırmalarda araçlardan yardımcı olarak dost, akraba ve arkadaşlara büyük rol düşer. Gerek araçların gerekse bu şahısların kaçırmalarda maddi ve manevi olarak başlıca iki çeşit yardımları vardır. Kaçacak gençlerin saklanacağı yerin hazırlanması, kullanacakları araç/araçların temini vb. konularda yardımda bulunulduğu görülür.

Erkek tarafın tam olarak kız kaçırılmaya muvaffak olamaması, kız anne babasının kız kaçırma sonrası evliliğe karşı çıkması yahut kaçırılan kızın evliliğe yanaşmaması halinde kaçırılan kızın yakınları veya ailesi kızı eve götürür. Bu durum damat adayı ve akrabaları için onur ve itibar meselesidir (Abramzon, 1990; Kasımbekov, 2010, 7). Sonuç olarak, çatışma her iki taraftaki akrabalar, yakın arkadaşlar ve bazen boy olaya müdahil olabilmekte bu da ciddi yasal anlaşmazlıklara neden olabilmektedir. Bu sebeple geçmişte kız kaçırma olayının bu sebeple nadir olduğu ileri sürülebilir (Cunusaliev, 2007, s. 52; Kasımbekov, 2010, s. 7).

Kız kaçırma gerçekleşikten sonra erkeğin babası kızın babasının huzuruna giderek bütün suçu üzerine alır ve çocuğunun affedilmesini, bir cahillik yaptığını ifade eder. Bu durumu “aldına tüşüü” veya “açuu basar” olarak telakki edilir. İki taraf birbirine affederek barış sağlanır. Bununla birlikte bu durumun tam tersi de gerçekleşebilir. Kız kaçırılmaya maruz kalan kızın arkasından “kuugunçular” gelerek kızı tekrar alıp baba evine götürebilir. Böyle bir durum başta kızı kaçıran erkek olmak üzere ailesi ve akrabaları için de büyük utanç sayılır. Bundan ötürü kaçırılan kız erkek taraftan en saygın ve itibarlı kimsenin evinde saklanır (Murzakmatova, 1997, s. 106).

Kızın nasıl ve ne zaman kaçırıldığı gibi kaçırıldıktan sonra da nerede saklanacağı önemli hususlardandır. Nitekim Türk soylu halkların çoğunda kızın kaçırılması sonrasında doğrudan kendi evine götürmediği, yakın akraba ve hısımların evinde saklanıldığı, kızın anne-babasıyla konuşulup karar alınca kadar burada beklenildiği görülür. Bu durum onur ve namus meselesi olarak addedilir. Zira Türk halklarında kızın oluru ve onayı olmaksızın kaçırılmış olması halinde bu durum kız tarafının namus ve izzeti nefsinin çiğnenmesi anlamına gelir ki böyle zamanlarda kavga ve çatışmaların çıkması an meselesidir.

5. Kız Kaçırma Sonrası Uygulamalar

Hangi sebeple ve şekilde olursa olsun kız kaçırma sonrasında iki ailenin bir araya gelmesi veya gençlerin ailelerinin rızasını alması gerekmektedir. Kırgız toplumunda kızı kaçırılan aileye erkek tarafından kızın anne babasına giderek sakinleştirmeye ve yatıştırmaya çalışır. Oğlunun yaptığı işten dolayı af ve özür diler. Kız evine köy içinden veya ailenin ileri gelenlerinden belagatle, saygın ve itibarlı, hatip aksakallardan ilk üçünü gönderir. Bunların öncelikli amacının kızın anne babasının olurunu ve onayını alarak onları memnun etmektedir. Dolayısıyla öncelik her ne kadar kaçırılma yoluyla da olsa kızın ve ailenin olurunu almak veya anlamak esas olarak kabul edilir. Kız tarafı ilk önce kızın kendi isteğiyle mi yoksa başka şekilde mi kaçırıldığını öğrendikten sonra tavrını belirler ve ilişkileri ona nispeten oluşturur. Bazı kız aileleri ise kızın gönüllü veya zorunlu kaçırılıp kaçırılmadığına bakmaz kız çoğu zaman ceñge (yenge) olarak bilinen kişiler tarafından kovalanır. Kaçırılan kıza “kocadan çıktı” (küyöddön çıktı) sözü takılıp adı çıkmasın diye bazen yengeler gönderilir. Kaçırılan kızın gittiği yerde kalması için ikna görevi verilir (Cunusaliev, 2007, s. 52).

*Ala kaçuu*ya maruz kalan kızların çoğunluğunun kaderlerine boyun eğdiği ileri sürülür. Bu durumunda kendine has bir takım gerekçelerinden bahsetmek mümkündür. Nitekim ala kaçuuya maruz kalan ve evliliği kabul etmeyen kızları (bosogo) kapı girişine ekmek konulur, un saçılır. Dahası yaşlı kadını kapı girişine oturarak psikolojik baskı yapılmak suretiyle “kıyın bolson attan ötüp ket” (İstersen hadi geç) denilerek adeta tehdit edercesine manevi baskı yapılır. Öyle ki yaşlı kadını çığneyerek üzerinden geçmesi kızın ömür boyu kargışa maruz kalacağı ve yaşlı kadının bedduasını alacağına inanır. Hayatı boyunca başına gelen ve gelebilecek tüm olumsuzlukların ve kötülüklerin kadının günahı olduğu ve başından geçen olaya indirildiği görülür. Belki de bu sebepten ötürü pek çok kız kaderine boyun eğerek hayattan bir beklentisi ve gayesi olmadan gün geçirmektedir. Sırf “*Balançanın kızın ala kaçıp ketiptir, palançanın kızı mektepti bütüröörü menen palanca cerge tüşüptür, a dağı ırısın tepken neme eken, oturbay koyuptur, köröbüz emi kanday erge tiyer*” (Falancanın kızını kaçırmışlar, filancanın kızı okulu bitirir bitirmez şuraya düşmüş, rızkını görmeyen kaderine boyun eğmeyen haltmış, kaçırıldığı yerde oturmamış, görelim bakalım şimdi nasıl kocaya varacak) gibi sözler kızın kaderi ve geleceğini tayin etmektedir (Bekoşova, 2004, s. 9). Kaçırılmaya maruz kalan kızın saçları zorunlu olarak kaynanası tarafından örülür. Kızın saçının iki örüm olarak örülmesi sonraki yaş grubuna ve statüye geçtiğinin sembolüdür. Kaçırılan kızın başına zorla da olsa “ak cooluk” (beyaz başörtü) ile başı örtülür (Russell vd., 2005, s. 193).

Kaçırılan kıza düğün yapılmamakla birlikte bazı yörelerde bunun alternatifi olan törenlerden söz edebiliriz. Ayrıca kız kaçırma ve kaçışmalar, masraf bakımından çoğu zaman normal yolla yapılan evlenmelerdeki masrafı geçebilir. Bazen aileler maddi bakımdan çok zor durumda kalabilir (Karimov, 2011, s. 113).

6. Kız Kaçırma İle İlgili Yasal Düzenlemeler ve Girişimler

Tarihsel süreç içerisinde kız kaçırmaların önüne geçmek için caydırıcı kural ve cezaların verildiği anlaşılmaktadır. Kırgızistan’da bağımsızlık sonrası *ala kaçuu* uygulamasının yaygınlık kazandığı görülür. Ombudsman Tursunbek Akun (2008-2013 yılları arası) tarafından 2012 *Kız Kaçırmaya Karşıyız Yılı* ilan edilmesi ülkedeki durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir (Tinaeva, 2011). 26 Ocak 2012 tarihli Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile 2012 “Aile, barış, uyum ve karşılıklı bağışlama” yılı olarak ilan edilmiştir (Sıdıkova, 2014, s. 7). Buna rağmen kız kaçırma ile ilgili bir takım yasal hükümler çıkarılmasına rağmen nasıl mücadele edilmesi gerektiği konusunda etkin çalışmalar yürütülmediği aşikardır. Özellikle kız kaçırma olayı mağduru kızın ve muhataplarının çok azının şikayette bulunmak için adli yollara başvurduğu bunların ise daha sonra bir takım sebeplerle (çoğunlukla para karşılığı) şikayetlerinden vazgeçmektedir. *Ala kaçuu* ile mücadele yılı olması dolayısıyla bu girişimlerin sayısında bir azalma olacağı da iddia edilir. Zira ala kaçuu olayları uluslar arası arenada ve insan hakları platformlarında Kırgızistan’ın başını ağrıttığı ve eleştirilere maruz bıraktığı anlaşılmaktadır.

Şekil 1: Kız Kaçırma İle İlgili Bir Afiş Görünümü (Kız Kaçırmaya Geçit Yok)

Günümüzde kız kaçırma, kızı rızası dışında kaçırma ve evliliğe zorlama, Kırgızistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun 175, 176, 177. Maddeleri kapsamında cezai işleme tabi tutulmaktadır. 175. Madde bir kişiyi iradesi dışında kaçırmanın III. kategoriye göre mahkûm edileceğini belirtmektedir. Bu kanuna göre kişi 5 ila 7,5 yıl arasında hapis cezasına çarptırılabilir. 18 yaşını doldurmamış bir kişiyi fiilen evlenmek veya iradesi dışında evlenmek amacıyla kaçırma IV. kategoriye göre para cezası ve hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Kişi 7,5 yıldan 10 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir. 18 yaşından küçük suçluların 80-100 bin som, yetişkin suçluların ise 180-220 bin som para cezasına çarptırılacağı da belirtilmektedir (Kırgız Respublikasının Cazık Kodeksi).

Şekil 2: Kız Kaçırmanın Gelenek Değil Ağır Suç Olduğu Yönünde Bir Afiş

Günümüzde kız kaçırmanın kanunsuz bir davranış ve uygulama olduğu yönünde birtakım kampanyalar ve faaliyetlerin gerek özel gerekse resmî makamlarca yürütüldüğünden söz edilebilir.

Şekil 3: Kız Kaçırma İle İlgili Gösteriden Görünüm

(Ala Too Ayantında Kız Ala Kaçuuça Karşı Aktsiya Ötüp Catat 2018)

Sovyetler döneminde de kız kaçırılmalara bir takım cezai yaptırımlar uygulandı analıılmaktadır. 29 Aralık 1960 tarihli Kırgızistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun Üçüncü Bölümünün (Bireyin Yaşam, Sağlık, Özgürlük ve Onuru Karşı Suçlar) 115'inci maddesi (Bir Kadını Evliliğe Zorlamak) kapsamında bir kadını evliliğe veya birlikte yaşamaya zorlamak ve bir kadının evlenmesini engellemek, iki yıla kadar hapis veya aynı süre için ıslahı işçilik ile cezalandırılırken; evlilik için bir kadını kaçırmak, beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktaydı (Ugolovniy Kodeks Kirgizskoy SSR 1960).

Kırgız örfi hukuk sistemi içerisinde de kız kaçırılmalara ilgili hükümlere ve kurallara rastlamak mümkündür. 1907 Prjevalskiy ve 1893 Tokmok *erecesinde* bu hükümlere ve kararlara alenen rastlanmaktadır (Kariev, 2022).

Geleneksel cezai işlemler bağlamında kız kaçırma ile ilgili olarak eskiden bir takım cezalandırmalar söz konusudur. Özellikle nişanlı veya sözlü kızın kaçırılması cezai anlamda büyük külfet ve tehlike taşıdığı dikkati çeker. Eskiden *eriştik aybı* olarak ifade edilen bu cezanın *ayıp ştraftı* (suç bedeli) olarak tahsil edildiği görülür. Nişanlı veya sözlü olan ya da kalın bedeli ödenmiş kızın kaçırılması yahut kendi rızasıyla kaçması hâlinde kızın baba tarafından sözlüsü kaçırılan erkek tarafına *ayıp* bedeli ödenir (Ünal, 2021, s. 58).

Etmografik saha çalışmalarına bakıldığında geleneksel Kırgız toplumunda sözlü veya nişanlı kızın kaçırılması suç sayılmaktadır. Böyle durumda kızı kaçırılan taraf büyük meblağda ceza ödemektedir (Moldokulova, 2016, s. 17). Bu bilgiler araştırmacıları eserleriyle de örtüşmektedir.

Konu ile ilgili olarak K. Karasaev:

"Eskiden açuu basar âdeti yoktu. Çünkü kızlar küçük yaşta sözlendirilirdi. Sözlü veya nişanlı kızın kaçırılması büyük kavgalara neden olabilirdi. Eriş buzuu altında ceza verilirdi. Nişanlı kızın kaçırılması boy içinde onur ve namus meselesidir. Diğer boylar

tarafından da eleştiri konusudur. Bu durumlarda büyük kavga ve çatışmaların çıkması kaçınılmazdır. Olaylar insan ölümleriyle dahi sonuçlanmıştır. “Sıngan Bugu” adlı beste nişanlı kızın kaçırılmasından çıkmıştır derler. Kırgızlarda iki suç ağır şekilde cezalandırılır. Bunlardan biri nişanlı kızın kaçırılması veya zinadır. Bu ceza eriş buzuu’dur. Eriş buzuu yapan kişi büyük cezaya çarptırılır. İkincisi ise adam öldürmedir” der (Karasaev, 1995, s. 66, 81, 268).

Belek Soltonoev konu ile ilgili olarak:

“Nişanlı veya sözlü kızın kaçırılması halinde üç toguz ayıp bedeli ödenerek kız geri verilir. Buna karşın nişanlı veya sözlü kızı Manap’ın kaçırması halinde kız ve erkeğin avamdan birinin ailesi olması durumunda manap kızı öylece alıp gider, herhangi bir cezaya çarptırılmadığı gibi kaling dahi vermez” der (Soltonoev, 1993, s. 9).

Bundan hareketle eriş buzuu da sosyal adâletin eşit olarak işlemediği; manap ve biy gibi zümrelerin işlediği suçlar konusunda farklı bir muameleye tabi tutulduğu anlaşılmaktadır (Ünal, 2021, s. 58).

Eriş buzuu cezasının meblağsı kalinga göre çok daha yüksektir. Buna kıza ödenen kalın dışında tokuzdap mal girer. Konu ile ilgili olarak Fielstrup: “Kayınduu kız (nişanlı veya sözlü kız) kaçırılması halinde ceza ödenir. Kızı kaçırınlar bunu bilir ve ceza bedelini ödemek için hazırlık yapar. Ayıp bedeli için kıza ödenen kaling dışında dokuz hayvan verilir” der (Fielstrup, 2002). Sağımay Orosbekov hadisesinde olduğu üzere din görevlisinin oğluna kaçan kızın ailesinin ve kaçırın kişinin ayıp cezasına çarptırıldığı görülür. Ayıp bedeli ödenmediği takdirde kızın anne babası ile kızı kaçırın kişinin anne babasının cezaya çarptırılarak öldürüleceği belirtilir (Fielstrup, 2002, s. 25).

Görüldüğü üzere geleneksel Kırgız toplumunda kız kaçırınlar suç sayılırken kaçırın veya sözlü ise kaçırın tarafa büyük meblağda ceza ödetilmektedir. Sovvyetler döneminde ve günümüz Kırgız ceza kanununda kız kaçırınlar suç olarak nitelendirilmiştir.

Sonuç

Kız ala kaçuu uygulaması Kırgız toplumunda yaygın olarak kullanılan âdetlerden biri olup kızların zorla ve istem dışı kaçırılarak evlenilmesi eski Kırgız ailesinde var olmayan bir uygulamadır. Sadece kendi istem ve arzusuyla erkekle kaçma durumu mevcuttur. Bu durum ise anne babanın kızı söz konusu erkeğe vermemesi hâlinde ortak kararlar ve bir takım sebepler dairesinde gerçekleşmektedir. Sovvyetler Birliği döneminde ise bu uygulama kız ve erkeğin birbirini sevmesi halinde anne babaya danışmadan kendi kararları doğrultusunda kaçmaları şeklinde tecelli etmektedir. Kız kaçırın olayı özellikle bağımsızlık sonrası dönemlerde olumsuz ve amacından saptırılarak kullanılır hal aldığı dikkati çeker. Öyle ki erkek, hiç tanımadığı kızı beğendim gerekçesiyle zorla ve şiddet kullanarak kaçırın eğilimine girer. Bu hadisenin suç olmasına karşın artış gösterdiği yadsınamaz bir gerçektir. Ayrıca evlilik için rıza dışı kız kaçırın Sovvyet döneminde var olduğunu ve 1991’den beri ciddi artış gösterdiğini ortaya koyan önemli bilgiler yer almaktadır. Bu bakımdan kız kaçırın giderek daha fazla rıza dışı hal alarak kademeli bir artış yaşandığı

anlaşılmaktadır. Diğer yanda gerçek ve sembolik kız kaçırmaların süreç içinde her zaman varlığından söz edilebilir.

Günümüzde birçok tarihçi, etnograf, halkbilimci, sosyolog ve sosyal bilimci vs. kızın rızası olmadan yapılan kız kaçırmaların Kırgız töresinde olmadığını, aksine halkla hiç ilgisi olmayan olumsuz bir davranış olduğunu savunmaktadır. Buna rağmen Kırgız toplumu arasında kız ala kaçuu'nun bir "Kırgız geleneği" olarak kabul edilip edilmeyeceği konusunda tam bir fikir birliğine varmış değildir. Nitekim Kırgız Ceza Kanunu'nun bu eylemleri cezai sorumluluk öngörmesine ve suç sayılmasına rağmen evliliklerin 4/1'nin kız kaçırma ile yapılması, kolluk kuvvetlerine olayın yansıtılmamaya çalışılması ve ortak bir yol bulma arayışı, birçok insanın bunu meşru gördüğü ve kanıksadığı inancını desteklemektedir.

Kız kaçırma olayını önlemek için kız kaçırmanın sebeplerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sadece yasal düzenlemeler ve cezai uygulamaların tek başına kız kaçırmalara engel olmadığı ve yarar sağlamadığı aşikârdır. Burada en büyük sorumluluk ve sorun kızın anne ve babasının tavrı ve davranışı belirlemektedir. Nitekim gönülsüz ve rızasız kaçırılan kızın çoğu kere mutsuz ve bahtsız olacağı düşünülmeden ebeveynleri tarafından geri getirilmediği, *oturguzup koyuu* altında kaçırılan yerde bıraktığı görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu duruma kayıtsız kalınmakta ve yasal haklar talep edilmemektedir. Öyle ki sosyal ve ekonomik gerekçeler ileri sürülerek kaçırmanın tasvip dahi edildiğine rastlanmaktadır. Diğer yandan kaçırılan kızını evine getirme ve yasal haklarını arama düşüncesinde olan anne babaların toplum tarafından psikolojik baskıya maruz kalma endişesiyle bu durumdan vazgeçtiği de anlaşılmaktadır. Ayrıca kız tarafı "taş tüşkön cerinde oor" (taş düştüğü yerde ağırdır) anlayışıyla genellikle kızlarının iradesine karşı ve aleyhine hareket ettiği ve tavır takındığı da aşikârdır.

Gençlerin özellikle kız kaçırmaya teşvik edildiği ve kız kaçırana cesur ve yiğit gözüyle bakıldığı da görülür. Bu sebeple halkın teşviki kız kaçırmalarda önceliklidir. Bu açıdan kişilerin yasa ve kanunlardan çekinmediği veya haberdar olmadığı tespit edilmektedir.

Kız kaçırma veya kaçışmalarda aracılar genellikle yaşlı kadınlar ve cengellerdir. Bu kimseler uygulamanın en büyük destekçi ve teşvikçileridir.

Kız kaçırma sonunda birbirini hiç tanımayan kimselerin aile kurması, erkeğin hiç tanımadığı kızı sırf fiziki özelliklerine bakarak kaçırmayı ve diğer özelliklerini göz ardı etmesi, kızın ise hiç tanımadığı bir erkek tarafından kaçırmayı, sosyal baskıdan dolayı aile kurmaya yanaşmak zorunda kalması, kız kaçırma olaylarından sonra sadece evlilik gerçekleşmediği gibi ölümle sonuçlanan olaylara ve kızın canına kıyması durumları da yaşanmaktadır.

Zorla ve gönülsüz kız kaçırmalardan evlilik sonrası doğan çocuklar etkilenmektedir. Eşler arasında ortaya çıkan anlaşmazlık şiddet olaylarını tetiklediği gibi en son nokta olarak boşanmaları da beraberinde getirmektedir. Boşanmalardan en çok çocuklar mağdur olmaktadır. Yaşanan olayın acı yönü, çocukların durumu yakın akrabaların ilgisinden uzak kalmaktadır.

Yaşanan kız kaçırma vakıaları toplumsal bir sorun ve olgu olarak toplumun manevi ve ahlaki değerlerini ve gelişim süreçlerini olumsuz yönde ekilemekte ve tahrip etmektedir.

Zorla evlenmek üzere kız kaçırma olayı çeşitli nedenlerle varlığını sürdürmektedir. Bu yönüyle kız kaçırma ile yapılan evlilikler neredeyse aile kurmanın olağan haline dönmüşüğünü ortaya koymaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (1981) ve Kırgız Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun ihlali anlamına gelen kız kaçırmalar günümüzde Kırgız toplumunda evlilik biçimi olarak aile kurmanın bir usulü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kırgız toplumunda kız kaçırma bir yaşam biçimi olarak somut uygulamalarla toplumun hayatına yansımaktadır. Geçmişte uygulana gelen kız kaçırma geleneği eskinin bir uzantısı olarak geçmişten günümüze kadar farklı değişim ve dönüşüm kalıplarıyla toplumun aile kurma ile ilgili uygulamalarında varlığını sürdürmektedir. Bu yönüyle kız kaçırma her toplumun eski bir geleneği vardır, yeni gelenek daha önce var olan ve bozulan ya da yıkılan bir gelenek üzerinde kurulur ve o geleneğin birçok unsurunu da kendi bütünlüğü içerisinde yeniden anlandırıp temel ilkerine uyarlayarak sürdürür varsayımını kuvvetlendirmektedir. Kırgız toplumundaki kız kaçırma geleneği yeni koşullara uyarlanmış, eski uygulanabilirliğini akla getiren biçimlere bürünmüş, yarı zoraki tekrarlarla geçmişten bugünde karşılığını bulan bir gelenek halidir denebilir.

Sonuç olarak ortada bir kanun mevcut olmasına rağmen uygulanmada sorunlar yaşandığı aşikârdır. Kanunların uygulanmasında ve kız kaçırmaların önlenmesinde devletin, dinin ve ailenin rolü yadsınamaz bir gerçektir.

Kız kaçırma bağlamında önerilere yer vermek gerekirse kadının rızası dışında evlenmek için girişilen kaçırma teşebbüsü kasten ve planlı suçlar nezdinde değerlendirilerek daha ağır yaptırımlara sahip olmalıdır.

Devlet düzeyinde, halka bu girişimlerin suç teşkil ettiği hakkında açıklama yapmak, kapsamlı programlar, yardım ve destek önlemleri geliştirmek için faaliyetler yürütülmelidir.

Kızların zorla evlendirilmek üzere kaçırılmasıyla mücadelede kapsamanda kadınlara, gençlere ve ailelere yönelik faaliyetler artırılmalıdır.

Her ne kadar filmlere konu olsa da kız kaçırma ile ilgili çalışmalar çok yüzeysel ve sığ kalmaktadır. Kız kaçırmanın ortaya çıkışı ve süreçleri, sebep sonuç dairesinde irdelenerek topluma yansımaları üzerinde derinlemesine araştırmalar yapılmalıdır.

Genişletilmiş Özet

Evliliğin bir türü olarak kız kaçırma pek çok halkın sosyal hayatında ve düşünce dünyasında önemli bir yer tutmaktadır. Bazı bilim adamları konu ile ilgili olarak kız kaçırma olaylarının bilinen en eski evlilik türü olduğu ve dünyadaki hemen hemen bütün halklarda var olduğunu iddia etmektedir. Mevcut literatürlerde aile düzeninin ilkinin kız kaçırma usulüyle gerçekleştiği yönündeki bilgiler, kız kaçırma ile evlenmelerin tarihi süreç içerisinde evrensel bir evlenme olgusu taşıdığını ortaya

koymaktadır. Evrensel bir kabulle birlikte kız kaçırmadaki nedenlerin ve uygulamaların farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu yönüyle kız kaçırılmaları evrensellik ve yerelsellik boyutuyla birbirinden ayırmak mümkündür. Bahsi geçen yerelsellik toplumların kız kaçırmadaki adetlerinde, geleneklerinde, hukuk sistemlerinde, destanlarında, düşünselliğinde ve uygulamalarında gözlenmektedir.

Kavram olarak Kırgızca'da kız ala kaçuu olarak ifade edilen kız kaçırmanın, erişkin bir kızı kendi rızasıyla veya rızası dışında anne, babası veya akrabalarından gizli olarak götürülmesi anlamına gelmektedir. Türk soylu ve dilli halkların gelenek ve göreneklerinde önemli bir yere sahip olan kız kaçırma ile evlilikler, Kırgız toplumunda ister tek tarafın, isterse iki tarafın rızası olsun veya olmasın evlenme ve dolayısıyla yuva kurmak amacı ile meydana gelen toplumsal bir olay ve olgu olarak kabul görmektedir. Toplumun %80'i kız kaçırma ile yapılan evliliklere karşı olmasına karşın evliliklerin yaklaşık 4/1'inin kız kaçırma ile yapılması Kırgız toplumundaki genel kabulü göstermektedir. Evlenecek kızların sınırlı olması, evliliğin boy dışından biriyle yapılma zorunluluğu, boylar arasındaki rekabet ve kavgalar, kanı yenileme arzusu, demografik kaynakları düzenleme ihtiyacı Kırgız toplumunda kız kaçırılmaların ortaya çıkışıyla ilgili farklı görüşleri yansıtmaktadır. Kaçırma, kaçışma, peşe gitme şeklindeki temel kavramlar etrafında gelişen kız kaçırmanın zorla kız kaçırma, kızın rızasıyla kaçırma, yalancıkta veya düzmece kız kaçırma türü görülmektedir. Kırgız toplumunda kız kaçırılmalar, başlık parası ve düğün masraflarından kurtulma (ekonomik), hane üyeleri ve bireylerin teşvik ve desteği (toplumsal), cinsel ihtiyaçların karşılanması ve kızın haline olması (biyolojik), kızın başka biriyle evlendirilmek istenmesi, erkeğin utangaç olması, kızıdan hoşlanma (psikolojik), güvenlik güçlerinin duyarsızlığı ve itimatsızlık (hukuksal boşluklar) gibi belli nedenler dairesinde gerçekleşmektedir. Kız kaçırma, öncesi ve sonrası bazı kişilerin yardımı ve desteği etrafında, bir takım hazırlık evresi gerektiren planlı bir eylemdir. Özellikle erkeğin yakın arkadaşları ve iki tarafın yengesi sürecin içerisinde aktif aktörlerdir. Kaçırılan kız için "kocadan çıktı" (küyöodön çıktı) sözü takılıp adı çıkmasını diye kız tarafın "taş tüşkön cerinde oor" (taş düştüğü yerde ağırdır), "buudaydın barar ceri tegirmen, kızdın barar ceri küyö" (buğdayın gideceği yer değirmen, kızın gideceği yer koca) anlayışıyla genellikle kızların iradesine karşı ve aleyhine hareket ettiği, "kaçırıp getir, hepimiz kaçırılarak geldik", "kız gideceği yere ağlayarak gider" düşüncesiyle kız kaçırılmaların teşvik edildiği görülmektedir. Tarihi süreç içinde eskiden zorla veya kasti olarak kızın isteği ve gönlü olmaksızın kaçırılmalara çok seyrek rastlanırken özellikle bağımsızlık sonrası Kırgız toplumu tarafından zorla kız kaçırılmalar doğal bir olay olarak görülmeye başlanmıştır. Bu da toplum nazarında kız kaçırılmaların suç mu gelenek mi noktasında tartışılmasına neden olmaktadır. Nitekim geleneksel Kırgız toplumunda kız kaçırılmalar suç sayılırken kaçırılan tarafıya büyük meblağda ceza ödemektedir. Sovyetler döneminde ve günümüz Kırgız ceza kanununda kız kaçırılmalar suç olarak nitelendirilmesine karşın kız kaçırılmalarla yapılan evlilikler yaygınlık kazanmaktadır. Kırgız toplumunun sosyal hayatında ve düşünce dünyasında geniş bir yer tutan kız kaçırılmalarla ilgili sadece yasal düzenlemeler ve cezai uygulamaların tek başına yeterli olmadığı ve yarar sağlamadığı aşikardır.

Sonuç olarak kız ala kaçuu uygulaması Kırgız toplumunda yaygın olarak kullanılan âdetlerden biri olup kızların zorla ve istem dışı kaçırılarak evlenilmesi eski Kırgız ailesinde var olmayan bir uygulamadır. Sadece kendi istem ve arzusuyla erkekle kaçma durumu mevcuttur. Bu durum ise anne babanın kızı söz konusu erkeğe vermemesi halinde ortak kararlar ve bir takım sebepler dairesinde gerçekleşmektedir. Sovyetler Birliği döneminde bu uygulama kız ve erkeğin birbirini sevmesi halinde anne babaya danışmadan kendi kararları doğrultusunda kaçmaları şeklinde tecelli etmektedir. Kız kaçırma olayı özellikle bağımsızlık sonrası dönemlerde olumsuz ve amacından saptırılarak kullanılır hal aldığı dikkati çekmektedir. Öyle ki erkek, hiç tanımadığı kızı beğenim gerekçesiyle zorla ve şiddet kullanarak kaçırma eğilimine girmektedir. Bu hadisenin suç olmasına karşın artış gösterdiği yadsınamaz bir gerçektir. Ayrıca evlilik için rıza dışı kız kaçırmanın Sovyet döneminde var olduğunu ve 1991'den beri ciddi artış gösterdiğini ortaya koyan önemli bilgiler yer almaktadır. Bu bakımdan kız kaçırmanın giderek daha fazla rıza dışı hal alarak kademeli bir artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan gerçek ve sembolik kız kaçırmanın süreç içinde her zaman varlığından söz edilebilir.

Günümüzde bir çok tarihçi, etnograf, halkbilimci, sosyolog ve sosyal bilimci kızın rızası olmadan yapılan kız kaçırmanın Kırgız töresinde olmadığını, aksine halkla hiç ilgisi olmayan olumsuz bir davranış olduğunu savunmaktadır. Buna rağmen Kırgız toplumu arasında kız ala kaçuunun bir "Kırgız geleneği" olarak kabul edilip edilmeyeceği konusunda tam bir fikir birliğine varılmış değildir. Nitekim Kırgız Ceza Kanunu'nun bu eylemleri cezai sorumluluk öngörmesine ve suç sayılmasına rağmen evliliklerin 4/1'nin kız kaçırma ile yapılması, kolluk kuvvetlerine olayın yansıtılmamaya çalışılması ve ortak bir yol bulma arayışı, birçok insanın bunu meşru gördüğü ve kanıksadığı inancını desteklemektedir. Kız kaçırma olayını önlemek için kız kaçırmanın sebeplerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Sadece yasal düzenlemeler ve cezai uygulamaların tek başına kız kaçırma engeli olmadığı ve yarar sağlamadığı tespit edilmektedir.

Kırgız toplumunda kız kaçırma ile ilgili çalışmalar, çok yüzeysel ve sığ kalmakla birlikte kız kaçırmanın ortaya çıkışı ve süreçleri, sebep sonuç dairesinde irdelenerek topluma yansımaları üzerinde derinlemesine araştırmalar yapılmalıdır.

Extended Abstract

Bride kidnapping, as a form of marriage, has an important place in many ethnicities' social life and world of thought. Some scientists claim that bride kidnapping is the oldest known type of marriage and it exists in almost all ethnic groups in the world. The information in the existing literature about the first family structure created through the method of bride kidnapping reveals that marriage by bride kidnapping has become a universal phenomenon of marriage throughout the historical process. Although it is universally accepted, it is understood that the reasons and practices for bride kidnapping vary. In this respect, it is possible to distinguish bride kidnapping between its universality and locality. It can be observed in the customs, traditions, legal systems, epics, intellectualism, and practices of the mentioned local societies in bride kidnapping.

As a concept, bride kidnapping, which is expressed as *kız ala kaçuu* in Kyrgyz language, means kidnapping a girl of marriageable age secretly from her parents or relatives, with or without her consent. Marriages by bride kidnapping, which have an important place in the traditions and customs of Turkic peoples, are accepted as a social event and phenomenon in Kyrgyz society that occurs to get married and thus establish a family, whether with or without the consent of one or both parties. Although 80% of the society is against marriages involving bride kidnapping, the fact that approximately 1/4 of the marriages took place through bride kidnapping shows the general acceptance of it in Kyrgyz society. The limited number of girls to marry, the necessity of marrying someone from outside the tribe, the competition and conflicts between tribes, the desire to renew blood, and the need to regulate demographic resources reflect different views on the emergence of bride kidnappings in Kyrgyz society. Bride kidnappings developed around basic concepts like *forced marriage due to bride kidnapping, elopement marriages with the girl's consent, and false or fake kidnapping*. Bride kidnappings in Kyrgyz society take place for several certain reasons like avoiding payment of dowry and wedding expenses (economic reason); support and encouragement of family members (social reason); meeting the sexual needs and unplanned pregnancy of the girl (biological); forcing daughter to get married with another man, shyness of the man, strong attraction to a girl (psychological reason); incompetence and distrust of law-enforcement agencies (legal gaps). Bride kidnapping is a planned action that requires some preparation phase, with the help and support of some people before and after implementation of it. Close friends of the groom and sisters-in-laws both groom and bride, are active actors in this process. To prevent the girl from being shamed with such names as “*dumped by husband*” (*küyöödön çıktı*), the bride’s family members try to convince her that this is fate, they want her to accept this marriage against her will, using such arguments like “*taş tüşkön cerinde oor*” (*a rock lays heavily on a place it falls*), “*buudaydın barar ceri tegirmen, kızdın barar ceri küyöö*” (*wheat will go to the mill, the girl will go to the husband*), “*we all have been kidnapped and got married the same way*”, “*the girl cries when she goes to her future home*”. Thus they approve and support forced marriages. Far in the past, forced or deliberate bride kidnappings without the girl's will and consent were very rare in Kyrgyz society, after the Kyrgyz Republic became independent from the USSR, such actions began to be seen as a natural event. This situation causes society to debate whether bride kidnappings are a crime or a tradition. As a matter of fact, in traditional

Kyrgyz society, bride kidnapping was considered a crime, the kidnapper, his family, and even the entire tribe were forced to pay a large amount of fine to the kidnapped party as compensation for the moral damage. Although bride kidnapping was considered a crime during the Soviet period and is considered a crime in today's Kyrgyz penal code, marriages made with bride kidnappings are becoming more common. It is obvious that legal regulations and criminal practices alone are not sufficient and do not provide any benefit regarding the bride kidnappings, which have a wide place in the social life and world of thought of the Kyrgyz society. As a result, the practice of *ala kachuu* became one of the widely used practices in modern Kyrgyz society, and the forced and involuntary abduction and marriage of girls is a practice

that did not exist in the old Kyrgyz marriage traditions. In the past, there were incidents when a girl eloped with her chosen one of her own free will. This kind of situation could occur by mutual decision and for many reasons if the parents of the girl didn't allow the marriage of their daughter with her chosen one. During the Soviet Union period, this practice was manifested in the form that if a girl and a boy loved each other, they would elope and get married according to their own decision without being blessed by their parents. It is noteworthy that the phenomenon of bride kidnapping has become negative and misused, especially in the post-Soviet period. So much so that a man tends to kidnap a girl he has never met before, using force, because he just likes her. It is undeniable that although this incident is a crime, it is increasing. There is also confirmed data that reveals that non-consensual abduction of girls for marriage existed in the Soviet period and has increased significantly since 1991. In this regard, it is understood that there is a gradual increase in the abduction of girls, becoming more and more non-consensual. On the other hand, it can be said that real and symbolic kidnappings always exist in the process.

Today, many historians, ethnographers, folklorists, sociologists, and social scientists argue that kidnapping a girl without her consent is not a Kyrgyz custom, on the contrary, it is a negative behavior that has nothing to do with the public. Despite this, there is not a full consensus among the Kyrgyz society on whether the *ala kachuu* should be considered a "Kyrgyz tradition". Although the Kyrgyz Penal Code stipulates criminal liability for these actions and bride kidnapping is considered a crime, 1/4 of the marriages are done through abduction, attempts not to report the incident to law enforcement authorities, and the search for a common way supports the belief that many people see this as legitimate and take it for granted. To prevent bride kidnappings, the causes of bride kidnappings must be eliminated first. It has been determined that legal regulations and penal practices alone do not prevent bride kidnapping.

Although studies on bride kidnappings in Kyrgyz society remain very superficial and shallow, the emergence and processes of bride kidnapping should be examined in terms of cause and effect and in-depth research should be conducted on its reflections on society.

Kaynakça

- Abramzon, S. (1990). *Kırgızı i İh etnogenetiçeskiye i istoriko-kulturniye soyazi*. Frunze: Kırgızstan.
- Abramzon, S. (2013). *Kırgız cana Kırgızstan tarihi boyunca tandalma emgekter*. Bişkek: Turar.
- Abramzon, S. (2021). *Kırgız ve Kırgızistan tarihine ilişkin seçme eserler*. (A. Ünal, çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Akmataliyev, A. (2000). *Kırgızdın köönörbös döölöttörü*. Bişkek: Şam.
- Akmataliyev, A. (2010). *Kırgız tilinin sözdüğü*. Bişkek: Avrasya Press.
- Cumagulov, A. (1960). *Semya i brak u Kirgizov Çuyskoy dolini*. Frunze: İzdatelstvo AN Kirgizskoy SSR.
- Engels, F. (1998). *Ailenin özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. 11. Baskı. Ankara: Sol Yayınları.
- Fielstrup, F. (2002). *İz obryadoboy jizni Kirgizov naçala XX. beka*. Moskova: İnstitut Etnologii i Anntropologii İm. N. N. Mikluho-Maklaya.
- Hobsbawm, T. R. (2006). *Gelenekleri icat etmek*. Geleneğin icadı (E. Hobsbawm & T. Ranger, der.; M. M. Şahin, çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı, 1-18.
- Karasaev, H. (1995). *Nakil sözdör*. Bişkek: Şam.
- Karatayev, O. & Eraliyev, S. (2005). *Kırgız etnografyası boyunca sözdük*. Bişkek: Biyiktik.
- Karimov, M. (2011). *Ata babalar taberigi: Kırgızdın adep ahlak, salt-saana, ürp-adat, ırım-cırım can cörölgölör cıynagi*. Bişkek: Biyiktik.
- Koconaliev, S. (2000). *Obiçnoye pravo Kırgızov*. Bişkek: Soros Fond Kırgızstan.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akınhay & D. Kömürcü, çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Moldokulova, D. (2016). *Kırgızdardın salttik cürüm-turum madaniyatı*. Bişkek: Sarıbaev TT.
- Murzakmatova, A. (1997). *Kırgız etnografyası*. Narın.
- Olcobay Menen Kişimcan (1997). *El adabiyatı seriyası*. Bişkek: Şam.
- Polat, K. (2019). *Beşikten mezara Kırgız Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Rasonyi, L. (1993). *Tarihte Türklük*. (3. bs.). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Sıdıkova, L. (2014). *Kraja nevest i mnogojestvo: sotsialniye, pravoviye i kriminologičekiye aspekti predupreldeniya*. Bişkek: GOUVPO KRSU.
- Soltonoev, B. (1993). *Kızıl Kırgız tarihi*. I-Kitep. Bişkek: Uçkun.
- Tezcan, M. (2000). *Türk ailesi antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- UNFPA (2016). *Koomdun genderdik maselelerdi kabil aluusu*. Bişkek: BUUnun Kırgız Respublikasındaki Kalktı Cayğastıruu Fonu.
- Ünal, A. (2015). *Üy-bülö maseleleri sotsiologiyanın küzgüsündö*. Bişkek: Maxprint.
- Yudahin, K. (1965). *Kırgızsko-Russkiy slovar*. 1 Kiniga A-K. Moskova: İzdatelstvo Sovetskaya Entsiklopediya.

Sürelili Yayınlar

- Bekoşova, B. (Yanvar 2004). Ala kaçuu salt emes. *Asızat*, (2), 9-12.
- Cunusaliev, B. (Aprel 2007). Salttı salttay saktaylı!. *Şookum*.
- Eşmatov, R. (May 2008). "Abalkı cana azırkı saltka saresep". *Şookum*.
- İsmailova, E. (2019). Pravoviye osnovı braçno-semeynih otmoşeniy v dorevoluytsionnom Kırgızstane. *Modern Science*, (4-2), 230-234.
- Kariev, A. (2022). Kırgız halkının örfi hukuk kodifikasyonu denemesi olarak "ereceler" ve İslam hukuku açısından analizi. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4 (8), 625-636. doi: 10.53718/gttad.1099716.

- Kasimbekov, T. (8 İyul 2010). Kaada-salt...Ömür. *Nur El*, (23), 7.
- Kislyakov, N. (1967). Problemy semi i braka v rabotah Sovetskikh etnografov (po materialam Sredney Azii i Kazahstana). *Sovetskaya Etnografiya*, (5), 92-104.
- Perşits, A. İ. (1982). Pohişeniye nevest: pravilo ili isklyuçeniye? *Sovetskaya Etnografiya*, (4), 121-127.
- Russell, K. & Ablezova, M. & Aitieva, M. (2005). Kidnapping for marriage (ala kachuu) in a Kyrgyzvillage. *Central Asian Survey*, 24 (2), 191-202.
- Şarşenova, N. Z. (2011). Ponyatiye formı ala kaçuu v istarii Kırgızstana. *Nauka i Novıye Tehnologii*, (9), 150-151.
- Ünal, A. (2021). Kırgız toplumunda geçmişten günümüze kalın (başlık parası) geleneği. *Milli Folklor*, 17 (131), 47-61.
- Ünal, A. (2019). Kırgızistan'da dünden bugüne eş seçimi prensipleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bekteş Veli Araştırma Dergisi*, (89), 187-215. doi: 10.31624/tkhhvd.2019.41.
- Ünal, A. (2016). Kırgız toplumunda evlilik türleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dersisi*, (25), 229-260.
- Yılmaz, H. (2005). Gelenek, gelenekçilik ve gelenekselcilik. *Muhafazar Düşünce*, 1 (3), 39-53.

Elektronik Kaynaklar

- Abay, A. R. (2002, 12-14 Aralık). Türkiye'de kız kaçırma usulü ile evlenmenin sosyo-kültürel sebepleri ve medyanın yansıtma tarzı. *SAÜ-Halk Kültürü ve Halk Kültürünün Medya Açısından Değerlendirilmesi Uluslar Arası Sempozyumu, Adapazarı/Türkiye* <http://www.sosyalsiyaset.net/documents/kizkacirma.htm>, Erişim tarihi: 10 Eylül 2022.
- Ala Too ayantında kız ala kaçuuça karşı aktsiya ötüp catat (06.06.2018). Aprel, <https://april.kg/ky/article/alatoo-ayantında-kız-ala-kachuuga-karshi-akciya-%D3%A9t%D2%AFp-zhatat>. Erişim tarihi: 20 Ekim 2022.
- İvaşenko, E. (2012). Kırgızstan: ukral-iznasiloval-jenilsya. malades!. *Mejdunarodnoye İnfornatsionnoye Agenstvo Fergana*. <https://cripo.com.ua/processes/?p=136653/>. Erişim tarihi: 10 Eylül 2022.
- Karimova, G. & Kasibekov, A. (2003, 21 Oktyabr). Molçaniye nevest. *Veçerniy Bışkek*, (201), s. 8. <https://vecherka.kg/2003/10/21/panorama/1.html>. Erişim tarihi: 10 Ekim 2022.
- Tinaeva, N. (2011, 30 Noyabr). Ombudsmen obyavil 2012 god- godom borby s krajey nevest. *K-News*, <https://knews.kg/2011/11/30/ombudsmen-obyyavil-2012-god-godom-borby-s-krajey-nevest/>. Erişim tarihi: 20 Eylül 2022.

Yasa ve Yönetmelikler

- Ugolovniy kodeks Kirgizskoy SSR ot 29 dekabrya 1960 goda (1960). <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/205084>. Erişim tarihi: 10 Ekim 2022.
- Kırgız Respublikasının cazık kodeksi (2021, 28 Oktyabr). Üy-bölö mamilelerinin salttarına cana caşı cetelekterdin kızıçılıklarına karşı kımıştır. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/111527>. Erişim tarihi: 10 Ekim 2022.